

TUFAN

[1996], s. 203). İslâmî kaynaklarda yer alan rivayetlere göre tûfan Ab ayının 13'ünde ve Hz. Nûh 600 yaşında iken başlamış, 10 Receb'de Nûh ve beraberindekiler gemiye binmiş, altı ay gemide kalmış ve 10 Muharrem'de gemiden çıkmıştır. Gemiden inen Nûh ve beraberindekiler Cezîre diyarında Sûk Semânin adı verilen bir köy kurmuştur (Sa'lebî, s. 60).

Tevrat'ın Sumer ve Bâbil rivayetlerinin etkisini taşıyan, Nûh tûfanının bütün dünyayı kapladığı şeklindeki ifadesi tartışmalara yol açmış, bu yüzden de Nûh tûfanının evrenselliğine veya mahallî oluşuna dair çeşitli görüşler ileri sürülmüştür. Nûh tûfanının evrenselliğini savunanların en önemli delili tûfan rivayetlerinin neredeyse bütün dünyayı kaplayacak şekilde yaygın oluşudur. Nitekim Tevrat'a göre tûfan bütün yeryüzünü kaplayan, Nûh ve ailesi dışında bütün insanlığı yok eden su felâketidir. Tûfan bütün yeryüzünü kaplayınca dağlar sular altında kalmış, sular en yüksek dağları on beş arşın aşmıştır (Tekvîn, 6/5-8, 13, 17; 7/4). Sadece Nûh ile ona inananların kurtulduğu ve diğer bütün canlıların öldüğü, Nûh'un insanlığın ikinci atası sayıldığı inancı nazarı dikkate alınırsa hemen hemen bütün dünyada yaygın olan tûfan rivayetlerinin menşeinin bir olduğu ve oradan bütün dünyaya yayıldığı düşünülebilir. Fakat çeşitli kültürlerde mevcut tûfan rivayetlerinin birçoğu Kitâb-ı Mukaddes ve Kur'an'daki tûfan kıssasından farklılık taşımaktadır. Bu rivayetlerden bazılarında tûfan dünya çapında değil mahallîdir ve çok defa olayın kahramanları kendilerini tanrıların yardımı olmadan gemiyle veya dağlara tırmanarak kurtarmakta, tûfan da birkaç günden birkaç yıla kadar sürmektedir (IDB, II, 280). Diğer taraftan eski çağlarda yaşayan insanlar dünya denilince sadece kendi buldukları ülkeyi ya da bilebildikleri yerleri anlıyorlardı. Meselâ Kral Sargon tarafından yaptırılan haritada sadece Mezopotamya ve çevresi gösterilmiş, bu yüzden de Mezopotamya'da meydana gelen tûfanın dünya çapında olduğu sanılmıştır. Mezopotamyalılara göre evren yalnız kendi yaşadıkları yerlerden ibaretti. Onlar başka kıtaların, ülkelerin varlığından haberdar değildi. Bu sebeple karşılaştıkları bir âfeti evrensel diye nitelendirmelerini tabii karşılamak gerekir. Tevrat'ın verdiği bilgilerden hareketle ortaya çıkarılan kronolojik tabloya göre Hz. İbrâhim, Nûh tûfanından 292 yıl sonra doğmuştur (NDB, s. 134); bu da tûfanın milâttan önce XXII veya XXI. yüzyıllarda vuku bulunduğunu gösterir.

Öte yandan yahudilerin kullandığı takvime göre 2010 yılı 5771'e tekabül etmektedir ve Nûh tûfanı günümüzden 4115 yıl önce meydana gelmiştir. Halbuki o dönemde yeryüzünde birçok medeniyet vardı, bu medeniyetler tûfan sonrasında da yaşamıştır. Ayrıca Kur'an-ı Kerim'e göre Hz. Nûh kendi kavmine peygamber olarak gönderilmiş (eş-Şuarâ 26/106) ve tûfan Nûh'un kavminden iman etmeyenleri cezalandırmak için gelmiştir (el-A'râf 7/59-64; Hûd 11/25-49; el-Furkân 25/37; eş-Şuarâ 26/105-122; el-Kamer 54/9-16); dolayısıyla bir kavmin inanmayanları için gelen bir felâketi bütün dünyaya teşmil edip bazı inançsızlar sebebiyle canlıları yok etmek ilâhî adaletle bağdaşmamaktadır. İnsanlık için gönderilen tek peygamber Hz. Muhammed'dir. Bu gerekçelerden hareketle genellikle tûfanın sadece Nûh'un yaşadığı bölgeye özgü olduğu ve gemiye alınan hayvanların da Nûh'un kendi çiftliğindeki evcil hayvanlar olduğu görüşü benimsenmektedir (Köksoy, s. 107; Ateş, XVI, 274; Sarıkçıoğlu, IX/1-4 [1996], s. 199).

BİBLİYOGRAFYA :

Ali b. Hamza el-Kisâî, *Kısaşu'l-enbiyâ* (nşr. I. Eisenberg), Leiden 1922, s. 85-99; Taberî, *Târîh* (Ebû'l-Fazl), I, 179-193; a.m.f., *Câmi'u'l-beğân*, XXIX, 90-102; Sa'lebî, *'Arâ'isü'l-mecâlis*, Kahire 1954, s. 54-60; Firüzâbâdî, *Beşâ'irü zevi'l-tem-yiz* (nşr. Abdülâlim et-Tahâvî), Beyrut, ts. (el-Mek-tebetü'l-ilmîyye), VI, 26-30; E. Mangenot, "Deluge", *DB*, II/2, s. 1343-1358; H. Cazelles, "Deluge", *Catholicisme*, III, 572-573; Behçet Necatigil, *100 Soruda Mitoloji*, İstanbul 1978, s. 64; *NDB*, s. 134, 177-181; H. Limet, "Déluge (religions mésopotamiennes)", *Dictionnaire des religions*, Paris 1984, I, 450-451; M. Delahoutre, "Déluge (dans l'hindouisme)", a.e., I, 453; M. Eliade, *Histoire des croyances et des idées religieuses*, Paris 1984, I, 74-75; a.m.f., "Deluge (Mythes du)", *EDN*, V, 405-406; Bilal Aksoy, *Çağdaş Bilimlerin Işığında Nuh'un Gemisi ve Tufan*, Ankara 1987; S. N. Kramer, *Tarih Sümer'de Başlar* (trc. Muazzez İlmiye Çığ), Ankara 1990, s. 128-132; Muhammed Esed, *Kur'an Mesajı* (trc. Cahit Koytak - Ahmet Ertürk), İstanbul 2001, s. 432; Mümin Köksoy, *Yerbilimlerinin Katkısıyla Nuh Tufanı ve Sümerlerin Kökeni*, Ankara 2003; J. Bottero, *Gilgamiş Destanı* (trc. Orhan Suda), İstanbul 2006, s. 188-202; Süleyman Ateş, *Kur'an Ansiklopedisi*, İstanbul, ts. (Kur'an Araştırmaları Müessesesi), XVI, 259-288; A. Hilmi Ömer [Budda], "Sümer Dininin Bâbil, İbrâni, İslâm Dinleri Üzerinde Yaptığı Tesirler, Tufan Hikayesi, İbrâni ve İslâm Dinlerinde", *DİFM*, V/23 (1932), s. 53-64; V/24 (1932), s. 33-45; Ekrem Sarıkçıoğlu, "Kur'an ve Arkeoloji Işığında Hz. Nuh ve Tufan Olayına Yeni Bir Yaklaşım", *İslâmî Araştırmalar*, IX/1-4, Ankara 1996, s. 197-203; J. H. Marks, "Flood (Genesis)", *IDB*, II, 278-284; B. Heller, "Nûh", *İA*, IX, 344-346; a.m.f., "Nûh", *EP* (Fr.), VIII, 111-112; F. H. Woods, "Deluge", *ERE*, IV, 545-557; J. Rudhardt, "Flood", *ER*, V, 3130-3133. ÖMER FARUK HARMAN

□ TÜRK EDEBİYATI. Eski çağlardan beri efsaneler ve dinlerin konuları arasında yer alan tûfan hadisesi pek çok sanat alanını etkilemiş, bilhassa tezyinî sanatlarla destanların başlıca konuları arasında yer almıştır. İlkçağ duvar ve tablet resimlerinden itibaren hıristiyan ikonlarında ve İslâm minyatürleriyle halk resimlerinde tûfan ve Nûh'un gemisi tasvirlerine sıkça rastlanmaktadır. Tûfan sözlü gelecekte de güçlü bir yer edinmiş, en eski masallar ve destanlardan itibaren edebî eserlerde anlatılan motiflerden biri haline gelmiştir. Nitekim Nûh peygamber yerine Ut-napıştim'un yer aldığı bir tûfan hikâyesi Gilgamiş destanında etraflıca anlatılmaktadır (*Gilgamiş Destanı*, s. 61-66; Kramer, s. 128-132; Bottero, s. 188-202). Ortadoğu destanlarında (Mutlu, s. 105) ve Ağrı dağı çevresinde gelişen efsanelerde de (Püsküllüoğlu, s. 50-57) tûfan motifi sık görülür. Firdevsi *Şâhnâme*'de, Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî *Meşnevî*'de tûfan hadisesine göndermede bulunmuştur.

İslâmî edebiyatlarda tûfan, Kur'an'da anlatılan şekliyle ve daha ziyade felsefî düşünceleri açıklamak yahut didaktik hikmetleri ortaya koymak amacıyla zikredilir. Nûh peygamberin kavmini doğru yola çağırması, onları defalarca uyarması, nihayet kavminin bir tûfanda yok edilmesi şairlere kendi zamanlarındaki birtakım uygulamalar hakkında teşbih imkânı vermiştir ("Eyyâm-ı inbisât ileddir lezzet-i hayât / Tûfân-ı gamda âdeme lâzım mı ömr-i Nûh": Hayatın tadı rahatlık günlerinde çıkar. Belâ tûfanı içindeyken insana Nûh ömrü lâzım değildir - Esad). Tûfan hadisesinin genelde gam ve kederle aynileştirilerek ele alındığı divan edebiyatında şairlerin çoğu tûfandan bahsederken zincirlik terimleri kullanarak tenasüp sanatı ortaya koyarlar ("Hücûm-ı gamda bana anı etti zevrak-ı mey / Kim etmedi anı tûfan olanda keşti-i Nûh": Keder hücum ettiğinde içki gemisiyle yüzmenin verdiği zevki, tûfanda Nûh'un gemisi ona vermemiştir - Fuzûlî). Tûfan felekten şikâyet için de elverişli bulunmuştur. Ancak bazı şairlerin yakalandıkları gam tûfanını hiçe saydıkları ("Tûfan ise dünyâ gamı biz keşti-i Nûh'uz": Eğer dünya dertleri tûfan ise biz Nûh'un gemisiyiz - Rûhî), bazılarının da gamdan kurtulmak adına Allah'ın yardımına sığındıkları görülür ("Nâhudâ eylemese Nûh'u bu keştîye Hudâ / Mevc-i tûfân'a ye lken dayanır ne seren": Allah Nûh'a tûfandan gemiye kurtulacağını söylemeseydi, tûfan dalgalarına ne direk ne yelken dayanırdı - İzzet Molla). Divan şairleri gam ha-

li dışında da tûfan hadisesinden geniş ölçüde yararlanmışlar, bazan dünyadaki iyikötü, ferahlık-darlık, güzel-çirkin vb. zıtlıkları ifade etmek üzere ("Belâ tûfanına sabr eyleyen mânend-i Nûh âhir / Çıkar deryâ-yı gamdan bir kenâra rûzigâr ile": Belâ tûfanlarına Nûh gibi sabır gösteren sonunda uygun bir rûzgârla gam denizinden kenara çıkar – Lâedrî), bazan da bir atasözünü hatırlatmak için tûfanı anmışlardır ("Mâhî-i deryâ eder mi mevc-i tûfândan hazer": Balıklar tûfan dalgalarından çekinir mi? – Nev'î). Hatta tûfandan bir aşk anlatımı çıkaranlar bile olmuştur ("Nûh-ı nâcî garktan rehyâb oluptur aşk ile / Keşti-i aşka giren âzâde-i tûfân olur": Nûh tûfandan aşkı, bağlılığı sebebiyle kurtulmuştur: Aşk gemisine giren boğulmaktan kurtulur – Lâedrî).

Tasavuf edebiyatında tûfan anlatılırken divan şiirinden daha geniş bir mecazlar ve semboller diline yer verilir. Allah'ın kudreti, celâl ve cemal sıfatları, insan hayatının evreleri, kulun aczi, mûcizelerin tecelisi gibi sebepler göstererek tûfan hadisesinden sıkça bahsedenlerin başında Yûnus Emre gelir: "Hem ilkim hem son / Nûh'a tûfanı verenim / Nûh oldum tûfan için / Çok dürüşüm [uğraştım] dîn için". Sûfiyâne şiirlerden devriyelerde tûfan insanlığın gelişim aşamalarından biri kabul edilmiş ve şairler daha ziyade tûfanın sınırlarını Nûh ile birlikte çektiklerini ima etmişlerdir (Yûnus ile balık beni / Çekti deme yuttu beni / Zekeriyâ ile kaçtım / Nûh ile tûfanda idim – Yûnus Emre; Âdem'in sulbünden Şit olup geldim / Nûh-ı nebî olup tûfana girdim [Şîrî]). Türk saz şiirinde tûfan genellikle ibret dolu bir sahne şeklinde anılır ve didaktik mesajlar için kullanılır (Nûh'un gemisine bûhtan edenler / Yelken açıp yel kadrini ne bilir – Karacaoğlan). Tûfan modern Türk şiirinde de önemli bir mecaz olarak görülmüş ve sıkça işlenmiştir. Ziya Gökalp'in Çanak-kale zaferini anlattığı "Köy" başlıklı şiiri (Bir tûfandan himmetiyle Nûh'unun / Çanak-kale mûcizesi parlatır); Cahit Sıtkı Tarancı'nın "İnsanoğlu" adını taşıyan modern devriye sayılabilecek kısa şiiri (Âdem'le Havvâ'dan geldiğim doğru / Vurulmuşum bir kere elma dalına / Hâlâ aklımda o tûfan yağmuru / Şükür çıktığıma Nûh'un salına); Faruk Nafiz Çamlıbel ile Arif Nihat Asya'nın Nûh kıssasını ve tûfanı tarihsel açıdan ele aldıkları "Nûh'un Gemisi" başlıklı şiirleri bunlar arasında sayılabilir.

BİBLİYOGRAFYA :

Gilgamiş Destanı (trc. Teoman Duralı), İstanbul, ts. (Çantay Kitabevi), s. 61-66; F. Nafiz Çam-

libel, *Heyecan ve Sükûn*, İstanbul 1959, s. 183-184; Belkis Mutlu, *Efsanelerin İzinde Yakın Doğudan Kuzey Avrupa'ya*, Ankara 1968, s. 105; Ali Püsküllüoğlu, *Efsaneler*, Ankara 1971, s. 50-57; Ziya Gökalp ve Külliyyâtı I: *Şiirler ve Halk Masalları* (haz. Fevziye Abdullah Tansel), Ankara 1977, s. 125; Behçet Necatigil, *100 Soruda Mitoloji*, İstanbul 1978, s. 64; S. N. Kramer, *Tarih Sümer'de Başlar* (trc. Muazzez İlmiye Çığ), Ankara 1990, s. 128-132; J. Bottero, *Gilgamiş Destanı* (trc. Orhan Suda), İstanbul 2006, s. 188-202; Gencay Zavotçu, *Divan Edebiyatı Kişiler-Kişilikler Sözlüğü*, Ankara 2006, s. 385-387; İskender Pala, *Müstesna Güzeller*, İstanbul 2007, s. 212-213; a.m.f., *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, İstanbul 2007, s. 460; a.m.f., *Dört Güzeller: Toprak, Su, Hava, Ateş*, İstanbul 2008, s. 90-92; Nimet Yıldırım, *Fars Mitolojisi Sözlüğü*, İstanbul 2008, s. 554-558.

İSKENDER PALA

TUFEYL b. AMR

(الطفيل بن عمرو)

et-Tufeyl b. Amr b. Tarif el-Ezdi ed-Devsî
(ö. 12/633)

Kabilelerinin İslâm'a girmesine vesile olan şahabî.

Yemenli Ezd kabilesinin Devs boyunun ileri gelenlerindedir. Müslüman olmadan önce cömertliği ve şairliğiyle tanınırdı. Bazı kaynaklara göre Amr b. Tarif'in değil Amr b. Humeme b. Râfi' ed-Devsî'nin oğludur (İbn Asâkir, XXV, 7-10; İbn Hacer, II, 225). Kendisinin Amr ve Hâris adlı iki oğlu vardır. İslâmiyet'i kabul ettikten sonra "Zinnûr" lakabını aldı. Hicretten önce müslümanların muhasara altında buldukları dönemde İslâm'a girmek için Yemen'den Mekke'ye geldi. Şehre ulaştığında Kureyş'in ileri gelenleri kendisine Hz. Peygamber'i bir tefrikacı ve fitneci diye tanıttılar ve sözlerini dinlememesini istediler. Bu telkin üzerine dikkatli davrandığı, hatta Resûl-i Ekrem'i işitmek için kulaklarına pamuk tıkadığı halde onu Kâbe'nin önünde namaz kılarak gördü ve okuduklarını duydu. Âyetlerden etkilenen Tufeyl kendisi de bir şair olduğu için insan sözü ile Tanrı kelâmını birbirinden ayırt edebilecek durumdaydı. "Söyledikleri güzelse kabul ederim, değilse bırakırım" diyerek Hz. Peygamber'le konuşmaya karar verdi. Kendisiyle tanıştıktan sonra ona bazı şiirlerini okudu. Resûl-i Ekrem de ona İhlâs ve Muavvizeteyn sûrelerini okuyarak kendisini İslâm'a davet etti. O zamana kadar böyle güzel bir söz duymadığını söyleyen Tufeyl Müslümanlığı benimsedi.

Mekke'de kısa bir süre kaldıktan sonra memleketine döndü. Annesi, babası, ka-

rısı, oğlu ve bazı rivayetlere göre Ebû Hüreyre (a.g.e., a.y.) onun davetiyle İslâmiyet'i kabul etti. Ancak Devsliiler Tufeyl'in davetine ilgi göstermediler. Tufeyl de kabilesini Hz. Peygamber'e şikâyet etmek üzere Mekke'ye gitti (İbn Sa'd, IV, 239). Kendisini dinleyen Resûlullah, "Allahım, Devs'e hidayet eyle ve onları bize getir!" diye dua etti (Buhârî, "Meğâzî", 75; *Müsned*, II, 243, 448, 502). Tufeyl'e de davete devam etmesini ve kabile mensuplarına iyi davranmasını tavsiye etti. Ayrıca Resûl-i Ekrem'in, Tufeyl'in davetini kolaylaştırması için, "Allahım, ona nur ver ve bir âlâmet lutfet!" şeklinde dua ettiği, bunun üzerine alınında bir ışığın peyda olduğu, Tufeyl onu alınında değil kamçısının ucunda isteyince ışığın kamçıya geçtiği rivayet edilmiş, "Zinnûr" (ışık sahibi) lakabı da bu ışıkla ilgili görülmüştür (İbn Abdülber, II, 231-232). Tufeyl'in yıllar süren gayretleriyle Devsliiler arasında İslâmiyet yayıldı. 7 (628) yılında aralarında Ebû Hüreyre'nin de bulunduğu yaklaşık seksen hanelik bir kabile Hz. Peygamber'i ziyaret etmek üzere Medine'ye geldi. Resûl-i Ekrem'in savaş için Hayber'de bulunduğunu öğrenince oraya gittiler. Resûlullah kendilerini sevinçle karşıladı ve savaşın sonuna yetişmiş olmalarına rağmen Hayber ganimetlerinden onlara da pay verdi. Devsliiler o günden itibaren savaşlarda "mebrûr" parolasını kullanmışlardır (İbn Sa'd, IV, 239). Hayber dönüşü kabilesinin bazı mensuplarıyla birlikte Medine'de Harretüddeccâc'a yerleşen Tufeyl (a.g.e., I, 353) Hz. Peygamber'in vefatına kadar burada kaldı.

Tufeyl, Mekke'nin fethinden sonra Hz. Peygamber tarafından Amr b. Humeme ed-Devsî'nin putu diye bilinen ve Devsliiler'ce yapılan Zülkeffeyn'i imha edip kabilesinin Taif Gazvesi'ne katılmasını sağlamakla görevlendirildi. Ahşaptan olan söz konusu put yanarken Tufeyl şu şiiri söylüyordu: "Ey Zülkeffeyn! Ben sana hiç tapmadım. Dünyaya senden çok önce geldim. Bak kalbini nasıl ateşe verdim." Bu olayın ardından Devsliiler topluca müslüman oldular (a.g.e., IV, 240). Tufeyl onlardan topladığı 400 kişilik kuvvetle Taif'teki İslâm ordusuna katıldı. Yanlarında getirdikleri mancınık ve debbâbeler bu savaşta kullanıldı (a.g.e., II, 157). Tufeyl'in Yemâme Savaşı'na giderken gördüğü bir rüyayı bu savaşta kendisinin şehid olacağına, sahâbeden olan (İbnü'l-Esîr, IV, 243) oğlu Amr'ın ise yaralanacağına ve daha sonra şehid olacağına yorduğu, nitekim kaynaklarda kendisinin Yemâme'de, Amr'ın da Yermük Savaşı'nda şehid düştüğü kaydedilmiştir.